

Posudek oponenta disertační práce

Student : MUDr. Ivona Vohlídalová

Název práce: *Kvalita života dětí s poruchami zraku*

Školitel: *Doc. MUDr. Jan Novák, CSc.*

Oponent: *prof. PaedDr. Libuše Ludíková, CSc.*

Vlastní hodnocení

Předložená disertační práce je zpracována na 171 stranách včetně tabulek s výsledky šetření a doplněna sedmi přílohami.

Aktuálnost zvolené problematiky

Autorka si zvolila jistě velmi zajímavé téma, které sice není zcela nové, ale nabízí řadu otevřených otázek k řešení.

Stanovené cíle doktorské disertační práce (splnění cílů)

Cíle disertační práce jsou stanoveny realisticky a při adekvátní metodologii by mohly přinést zajímavé výsledky teoretického i praktického charakteru. K jejich naplnění vzhledem k problémům s volbou vzorku, distribucí dotazníku apod. došlo jen částečně.

Nové poznatky, které byly dosaženy v doktorské disertační práci – detailně popsat

Autorka ověřila využitelnost „Dotazníku o pediatrické kvalitě života - PedsQL“ i u populace žáků se zrakovým postižením.

Připomínky

Disertační práce má klasickou strukturu členění na část teoretickou a to po stranu 49 a následně na část výzkumnou.

V teoretické části se autorka pokusila shromáždit potřebná data s odborné literatury, která by jí umožnila kvalifikovaně postavit záměr vlastního šetření, z jehož výsledků by bylo možné posunout kvalitu života dětí se zrakovým postižením na vyšší úroveň.

Podle seznamu použité literatury bylo čerpáno celkem ze 166 zdrojů. Domnívám se, že zde bylo žádoucí, aby se autorka nezaměřovala pouze na citace, tedy pouhé přejímání poznatků a jejich přepis do práce, ale minimálně měla provádět analýzu pohledů různých autorů, jejich následné porovnávání a poté své vlastní výstupy – pohledy. Zvolené zpracování ve svém důsledku je pouhým řazením citovaných odstavců do jednotlivých kapitol. Tak se potom stává, že celé strany či několik stran následujících jsou pouze převzaty, např. s. 25-30, s.31-34, kdy se jedná o celé subkapitoly.

Autorka v práci velmi volně nakládá s odbornou terminologií. Samotná klíčová kategorie, ke které se vztahuje téma práce, „děti s potuchou zraku“ není v práci správně definována. Autorka vůbec neakceptuje soudobé pojetí a klidně jako synonyma používá pojmy s. 10 „hancicapování“, s. 10. „děti s poruchami zraku“, s. 17 „zrakově postižené děti“, s.29 „děti se specifickými potřebami“,... Pojmy a ani jejich užívání nejsou v práci vůbec objasněny.

Pasáž, jež se týká historického pohledu na řešenou problematiku (s.10-14) končí 2.světovou válkou a potom pokračuje až po roce 1989, tudíž chybí zhodnocení celé jedné etapy.

Za velmi problematickou považují část, jež se týká školní péče a systému, neboť autorka má chybně terminologii, vůbec nevychází z platného „Školského zákona“ a příslušných vyhlášek. Vše je asi způsobeno faktem, že sama autorka se v této sféře neorientuje a vychází v práci z literárních zdrojů, které byly publikovány dříve než zákon vstoupil v platnost. Důsledkem je chybné označení škol, jež jsou primárně určeny pro děti a žáky se zrakovým postižením. Dnes např. neexistuje „speciální mateřská škola“ apod.

Strany 21 až 29 jsou věnovány zrakovým vadám, jejich popisu. Autorka sice do disertační práce vybrala ty, které jsou nejfrekventovanější, ale za překvapující považují skutečnost, že je čerpáno při popisu převážně ze zdrojů psychologických (Vágnerová) či tyflopeditických (Květňová – Švecová), přičemž autorka sama je lékařka, tudíž bych primárně očekávala jako zdroje nejnovější oftalmologické publikace, dokonce ani v seznamu použitých zdrojů nejsou uvedeny, např. Kuchynka P. a kol. Oční lékařství.

Celkově v práci není dodržována citační norma směrem k používání přímých a nepřímých citací. V práci lze vysledovat i nedoložená tvrzení, např. s.31 „Sourozenci ...“K těmto závěrům opravdu došla autorka sama nebo jsou od někoho převzaty, potom ale chybí zdroj.

Autorka si za cíl práce zvolila zjišťování kvality života u jedné skupiny osob, ale samotnému definičnímu a terminologickému vymezení tohoto pojmu, uvedení a analyzování soudobých teorií a systémů zjišťování kvality života věnuje pouze 12 stran textu, přičemž místy se jedná pouze o heslovité zpracování, např. v části pojednávající o metodách zjišťování kvality života. V této části práce zcela postrádám subkapitolu, jež by se týkala specifik kvality života u osob s postižením, přičemž toto téma autorka řeší. V práci zcela chybí popis stávajících aktivit (světových, tuzemských) směrem k vývoji specifických instrumentů měření kvality života osob se zdravotním postižením, např. projekt DIS-QOL.

Celkově lze hodnotit teoretická východiska, tak jak je autorka zpracovala, za velmi rámcová bez hlubšího analyticko- syntetického vhledu.

Ve výzkumné části se autorka zaměřila na porovnávání kvality života u žáků se zrakovým postižením na úrovni základní a střední školy. Již zde se autorka dostává do jistého problému, neboť se odklání od tématu-názvu práce, kde hovoří o dětech, což pro tento vzorek jistě nelze použít, ve školách mluvíme o dětech pouze v předškolních zařízeních na ZŠ a SŠ jsou to žáci. Dalším problémem je velmi široké věkové spektrum, které chce autorka porovnávat. Vyváženost vzorku také není zajištěna.

Za velmi problematické lze považovat rozdílnou distribuci a hlavně vyplňování dotazníku. Sama autorka uvádí, že u kategorie nevidomý žák bylo využito pomoci učitelů či spolužáků při vyplňování, což mohlo odpovědi výrazně ovlivnit a to jak v pozitivním tak i negativním směru hodnocení, neboť nevidomý žák si byl vědom, že jeho odpověď není anonymní. Této chybě se dalo předejít, kdyby autorka použila běžně užívaného přepisu do Braillova písma. V šetření tedy mohlo dojít k výraznému zkreslení. Rovněž u ostatních respondentů autorka nezajistila stejné podmínky, neboť na ZŠ se sama účastnila a na SŠ ne.

Autorka v práci tvrdí, že jí nebylo umožněno pracovat s lékařskou dokumentací, tudíž jí nebyly přesně známy stupně zrakového postižení. Na s.62 provedla tedy zcela subjektivní rozdělení respondentů vždy do dvou skupin „A“ a „B“. Do „A“ byli zařazeni respondenti s různým stupněm zrakového postižení a do skupiny „B“ respondenti zcela nevidomí. Skupina s praktickou slepotou patří kam? Uvědomila si autorka jak výrazný rozdíl je např. mezi lehce slabozrakým a prakticky nevidomým a to i směrem k vnímání a posuzování kvality života?

Všechny výsledky, které autorka použitím zvoleného výzkumného nástroje získala, jsou pečlivě zaznamenány a vyhodnoceny, ale získané závěry lze brát pouze jako orientační, neboť jak je výše uvedeno výzkum je poznamenán řadou metodologických problémů.

V samotném závěru práce bych očekávala hlubší zpracování, ale hlavně jasné formulace směrem k dalšímu výzkumu v této oblasti.

Po stránce formální a jazykové práce splňuje požadavky na disertační práci.

ZÁVĚR:

Vzhledem k velkému počtu zásadních připomínek doporučuji udělení PhD. pouze v případě, že autorka při obhajobě disertační práce prokáže vysokou míru fundovanosti a orientace v řešené problematice a bude schopna kvalifikovaně vysvětlit nesrovnalosti v práci.

Místo vypracování a datum: V Olomouci 4.9.2011

Podpis:

Posudek oponenta disertační práce

Student : MUDr. Vohlídalová Ivona

Název práce: *Kvalita života dětí s poruchami zraku*

Školitel: Doc. MUDr. Novák Jan, CSc.

Oponent: Prof. PhDr. Hošek Václav, DrSc.

Vlastní hodnocení

Jde o pečlivě zpracovanou deskriptivní práci. Aktuálnost je dána zaměřením na kvalitu života znevýhodněné mládeže. Poznání stavu je východiskem pro eventuelní intervenční programy.

Na prvních padesáti stránkách v teoretické části práce autorka předkládá vyčerpávající rešerši problematiky. Jako lékařka se zabývá především zdravotními aspekty postižení zraku, ale uvádí i zasvěcené pasáže o kvalitě života a problémech jejího zjišťování. Za slabinu možno považovat poměrně náhlý přechod mezi teoretickou a empirickou částí práce. Výběr cílů není zdůvodňován, ani logicky nevyplývá z předchozího textu. Podobně stanovené hypotézy nejsou konfrontovány s teorií, s dosavadním vývojem problematiky. Dokonce mohou vzbudit podezření, že byly formulovány zpětně až na základě sebraného materiálu. Diskuse k hypotézám se objevuje až při jejich ověřování ve výsledkové části práce. Poslední dvě hypotézy (H5 a H6) se zdají evidentní. V podstatě konstatují, že kvalita života nepřímo koreluje se stupněm poškození zraku.

Projekt empirické části práce je popsán velmi pečlivě. Snad jen charakteristikám zkoumaného vzorku by mohla být věnována větší pozornost. S kvalitou života souvisí i některé sociologické údaje o probandech, např. o jejich zájmové a volnočasové orientaci. Potěšující je přesnost ve statistickém zpracování, kdy autorka respektuje povahu rozložení dat a sahá po neparametrických metodách v případě nedoloženého normálního rozložení. Výsledková část je prezentována velmi názorně, podrobně a logicky.

Autorka přináší nová data o věkové a genderové podmíněnosti kvality života u slabozrakých a nevidomých dětí. Že rodiče vidí kvalitu života svých postižených potomků chmurněji, než sami postižené děti, není zas až tak překvapivé, stejně jako fakt, že kvalita života je vyšší u dětí s menším poškozením zraku.

Práce je napsána srozumitelně, velmi dobře poslouží případným následovníkům při použití stejné metody nebo obdobných zkoumaných výběrů. Svědčí o tom, že autorka zvládla odpovídající metody vědecké práce a jako lékařka je schopna pracovat i s jinými daty, než odpovídá její medicínsko-biologické erudici. Je to důležité, protože pro léčebnou práci jsou data o kvalitě života velmi zásadní.

Otázka pro obhajobu: Jaké údaje o životním stylu nevidomých a slabozrakých považujete za symptomatologické pro úvahy o jejich kvalitě života?

ZÁVĚR :

Autorka prokázala schopnost vědecky pracovat a přinést nová data v aktuální oblasti lidského poznání. Její práci doporučuji k obhajobě a na základě jejích úspěšného průběhu získání příslušného vědeckého titulu.

prof. PhDr. Václav Hošek, DrSc-

V Praze 11. 8. 1011

**Oponentský posudok doktorandskej dizertačnej práce MUDr. Ivony Vohlídalovej:
„Kvalita života detí s poruchami zraku“.**

Oponent: prof. MUDr. Ladislav Šoltés, DrSc., Dr. h.c.

Kvalita života sa stala veľmi aktuálnou témou hlavne u detí a ľudí s určitými obmedzeniami, či už telesnými, duševnými alebo sociálnymi. Deti s poruchami zraku iste patria do tejto skupiny a preto oponent hodnotí výber témy ako aktuálny a pre pomáhajúce profesie potrebný.

Autorka predložila pomerne rozsiahlu prácu napísanú na 171 stranách plus 15 strán so zoznamom 166 zdrojov použitej literatúry.

Časť Úvod do problematiky s početnými podkapitolami predkladá komplexné poznatky o súčasnom stave starostlivosti o deti s poruchami zraku, poukazuje na typy zrakových väd a najčastejších zrakových porúch v detskom veku a ich následkov v jednotlivých obdobiach detského veku a podrobne popisuje teoretické aspekty a východiská kvality života.

Praktická časť práce definuje ciele práce, predkladá hypotézy, rozoberá použitú metodiku a zoznamuje nás s výsledkami. Cennou časťou práce je podrobná diskusia vo vzťahu k hypotézam.

Vo výskume použila dotazník The Pediatric Quality of Life Inventory, tzv. PedsQL vypracovaný Jamesom W. Varnim z univerzity v Texase, pričom dodržala autorizovaný český preklad. Použitie tohto dotazníka umožnilo autorke číselné spracovanie získaných výsledkov, ktoré zahŕňali fyzické, emocionálne a sociálne dimenzie kvality života skúmaných detí. Výskumný súbor pozostával zo 151 žiakov špeciálnych základných škôl pre zrakovo postihnuté deti a 79 študentov stredných škôl so zrakovým postihnutím. Na rovnaké otázky dotazníka odpovedali aj rodičia týchto detí a študentov, ktorí hodnotili dimenzie kvality života svojich detí.

Na vyjadrenie hodnôt jednotlivých premenných použila obrátenú Likertovu škálu.

Pri spracovaní výsledkov použila autorka jednak prvotné triedenie údajov s popisnou štatistikou, kde uvádza priemer, medián, smerodajnú odchýlku a minimálne a maximálne hodnoty získaných údajov.

Ďalej získané údaje testovala autorka za pomoci parametrických a neparametrických testov.

Vhodnosť použitia parametrických testov autorka najprv otestovala pomocou splnenia predpokladov pre ich použitie (skúmala zhodnosť rozptylu a normalitu rozdelenia pomocou Shapiro Wilkovho testu). Nakoľko týmto podmienkam použitia parametrických testov väčšina

údajov nezodpovedala, parametrické testy nebolo možné použiť a autorka sama ich výsledky považuje len za orientačné. Nepovažujeme za vhodné použiť t-testy, lebo súbory hodnôt nespĺňajú základné podmienky pre ich použitie. Už samotné použitie Likertovej škály svedčí o tom, že dáta sú ordinálne a nie kardinálne. Výber testov pri neparametrických súboroch dát bol vhodný, podľa druhu hypotézy použila autorka jednovýberový Wilcoxonov test alebo Mann Whitneyov test.

Získané údaje autorka interpretovala v podrobnej diskusii. Oceňujeme, že každá hypotéza bola veľmi podrobne interpretovaná, autorka uvádza pri každej množstvo literárnych zdrojov, ktoré ju oprávňovali k stanoveniu danej hypotézy a porovnáva svoje výsledky s už publikovanými výsledkami o kvalite života detí skúmanej tým istým spôsobom, aj keď nenašla výskumy o zrakovo postihnutých deťoch, porovnáva výsledky s výsledkami u detí s iným postihnutím a so zdravými deťmi. Zaujímavé je porovnanie, ako vnímajú kvalitu svojho života samotné deti so zrakovým postihnutím s tým, ako ich kvalitu života vnímajú ich vlastní rodičia.

Otázky a pripomienky.

1. Akým spôsobom bolo zabezpečené, že skúmané vzorky boli pre populáciu detí a študentov so zrakovým postihnutím reprezentatívne? Alebo máme výsledky považovať za charakteristické len pre vybrané vzorky?
2. Ako si vysvetľuje autorka výsledky, že na stredných školách nevidomí chlapci hodnotili kvalitu života vo všetkých dimenziách okrem telesného zdravia a aktivít vyššie než chlapci stredoškólači s čiastočnou poruchou zraku? Neodporuje to v tejto zložke hypotéze 5 (ktorá sa podľa Vás potvrdila), že hodnoty kvality života sú u nevidomých študentov nižšie než u tých, čo majú ešte zrak v rôznej miere zachovaný? Prečo si myslíte, že to takto nevychádza u dievčat?
3. Ako si vysvetľuje autorka fakt, že chlapci stredoškólači s poruchou zraku hodnotia kvalitu života vyššie než zdraví chlapci stredoškólači? A že celkovo stredoškólači chlapci a dievčatá spolu s poruchou zraku hodnotia svoju kvalitu života vyššie než zdraví stredoškólači až v 3 z 5 dimenzií?
4. Prečo podľa Vás hodnotia kvalitu života svojich detí so zrakovým postihnutím ich rodičia horšie než samotné deti?

Tieto otázky a pripomienky neznižujú hodnotu predkladanej práce, ktorú oponent hodnotí pozitívne a odporúča komisii, aby po úspešnej obhajobe bola autorke udelená vedecká hodnosť PhD. v danom odbore.

Bratislava, 20.8.2011

